

אליעד וינשל, והנגב לא ישקוט: סוגיית הבדואים בנגב – בין פתרון אזרחי לסכסוך לאומי. ראשון לציון: ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2018. 215 עמ'.

ת'אבת אבו ראס

אליעד וינשל מביא בספרו המרתק את סיפור כישלונן של ממשלות ישראל בפתרון סוגיית הקרקעות וההתיישבות הבדואית ב־12 השנים האחרונות. כאדם שהיה חלק מן התהליך, חבר בצוות המשפטי של פרויקט ההסדרה, הוא חושף פרטים על מה שהתרחש, לפעמים מאחורי הקלעים, והביא לכישלון יישומם של דו"ח ועדת גולדברג, דו"ח פראוור־עמידרור ודו"ח בגין. המחבר מתמקד בהיבט המקצועי, המשפטי והפוליטי. אפשר לחלוק על כמה עובדות ופירושים של מהלכים ועל טעויות קטנות, אבל אין ספק שהניתוח של המחבר בסוף הספר לכישלון המדינה מעשיר מאוד את השיח ואפשר ללמוד ממנו שיעור לקראת ניסיונות ממשלתיים עתידיים.

בפרק הראשון של הספר המחבר חוזר לשורשים של הקונפליקט הקרקעי. הוא קושר בין "ההצלחה היחסית" של הבדואים לבין עוצמת הקשר שלהם לקרקע ולדחיית ההכרעה בסוגיה זו עשרות שנים ומסביר את המציאות הקיימת בשטח עד הקמתה של ועדת גולדברג בשנת 2007. הפרק השני מתמקד בוועדת גולדברג, בעבודתה המקצועית ובהמלצותיה ובאופטימיות ששררה בעקבותיהן בייחוד בקרב הבדואים לאפשרות של פתרון הסוגיה. בפרק השלישי המחבר מתמקד בדו"ח פראוור ובעבודת הצוות שהוקם על מנת ליישם את המלצות ועדת גולדברג. בפרק הרביעי הוא עומד על ההשפעה הפוליטית ועל השינויים שנעשו בדו"ח המקצועי של השופט גולדברג. הפרק החמישי והפרק השישי מתמקדים במסע "ההקשבה" של השר בני בגין בקרב החברה הבדואית

* ד"ר ת'אבת אבו ראס, המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן־גוריון בנגב, באר שבע.

דואר אלקטרוני: thabet@abrahafund.org.il

ובניסיונותיו לתקן את הנזקים שחולל צוות היישום של פראוור. הכותב מבליט את השינויים שהציע השר והביאו לשיפור הפיזיים, שהוצעו עד עכשיו לבדואים בקרקע ובהתיישבות. שני הפרקים האלה מסתיימים בתיאור מפורט של קריסתן של המלצות השר בגין עקב לחצים פוליטיים מימין ומשמאל. הפרק האחרון בספר, הפרק השביעי, מנתח את כישלון המדינה בפתרון סוגיה זו וקובע שהוא נעוץ באי־הכרעה פוליטית בנושא.

אחד הדברים הבולטים בספר הוא העדר המספרים, הסטטיסטיקות והמפות, שיכלו להמחיש ולהדגיש את מדיניות העמימות שנקטה הממשלה כלפי הבדואים בשלושת הדוחות. עם זאת, היעדרם אינו מחליש את התיאור המדויק של "מלחמות היהודים" על הבדואים ושל הדילמות שעמדו בפני מקבלי ההחלטות.

וינשל קובע שהכישלון של ועדת גולדברג נעוץ בחוסר מעורבותם של משרדי הממשלה וזרועותיהם. לטענתו, ועדת פראוור־עמידרור נכשלה בגלל התעלמות מן השטח, ואילו דוח בגין קרס במסדרונות הכנסת אל מול הפוליטיקה המפלגתית הלאומית.

גילוי נאות: אני עוסק בכתיבת ספר על אותה תקופה, אבל מנקודת מבטה של הקהילה הבדואית שלא הייתה שותפה אמיתית בתהליכים ולפעמים לא ידעה או לא הבינה את המתרחש. לעניות דעתי, היה סיכוי לקבל את המלצות ועדת גולדברג אילו הן היו מוסברות כהלכה לבדואים ואילו לא היו הופכים אותן לדוח חדש, הלוא הוא דוח פראוור. התהליך שהתחולל לאחר דוח גולדברג היה שלומיאלי והדיר את האוכלוסייה הבדואית. דוח פראוור, שנכתב בשפה משפטית שאינה מובנת לאזרח הקטן ותורגם לערבית לאחר לחצים קשים מצד הקהילה, נתפס כדוח מנשל, שלא קבע במדויק מה הן התמורות שהבדואי יקבל ומה מיקומן המדויק. דוח פראוור לא סיפק מפה ולא קבע את מספר הכפרים שיוכרו ואת זהותם, אף על פי שהשופט גולדברג קרא "להכיר בכפרים הלא מוכרים ככל שניתן".

הספר מתייחס לזיכרון בין התפיסה הלאומית־ביטחונית לבין התפיסה האזרחית בכל מה שקשור בטיפול בסוגיית הקרקעות והתושבים הבדואים. העברת דוח פראוור לטיפול האלוף עמידרור, ראש המל"ל דאז, רק חיזקה את מה שהבדואים האמינו בו: הממשלה רואה בהם מטרד ביטחוני ודמוגרפי. בעיניהם, ריכוזם בעיירות נועד למנוע רצף דמוגרפי וטריטוריאלי בין רצועת עזה לבין הרי חברון. בעיני הבדואים, ולהבדיל מדמותו של עמידרור המצטיירת בספר כאישיות חיובית, הוא הוסיף את סעיף 10 לתכנית פראוור שקבעה שבדואים אינם יכולים להחזיק בקרקע או להקים יישובים ממערב לכביש 40, קביעה חסרת תקדים בתולדותיה של מדינת ישראל שסגרה שטחים בעבר בפני כלל אזרחיה ולא על רקע לאומי.

הנגב לא שקט, וכנראה לא ישקוט, כל עוד מתעלמים באופן בוטה מיישום מדיניות הוגנת ושוויונית כלפי האזרחים הבדואים, שתערב אותם בקביעת עתידם, תעשה אתם צדק היסטורי ותציע להם לא רק עיור, אלא אפשרויות התיישבותיות נוספות כמו אחיהם, תושבי הנגב היהודים. הבדואים רחוקים מן העין ומן הלב של קובעי המדיניות

בירושלים ומן התודעה של תושבי מרכז הארץ, כפי שטוען וינשל, ובלי להציב אותם במרכז המפה כפרויקט לאומי לא תיפתר הסוגיה. הספר מומלץ מאוד לקריאה וגם לתרגום לערבית. מי שאצה לו הדרך, טוב אם יקרא לכל הפחות את הניתוח המשכנע מאוד בסוף הספר.